

kých, sociálních a všech dalších národních zájmů a vztahů ke krajině a zároveň i mezinárodních závazků každé země na tomto poli. Konzistentní politika přístupu ke krajině umožňuje zodpovědně formulovat strategické cíle práce s krajinou i zpracování odpovídajících operačních programů a využívání krajiny (obr. 6).

Naplňování politiky a realizace strategických cílů s krajinou závisí na politickém a odborném řízení. Tento proces musí být v taktické úrovni vybaven vhodnými normativními nástroji, které umožňují efektivní propojení jeho strategické a operační úrovně. Patří sem především vhodné organizační struktury a finanční a personální zajištění jednotlivých programů. Předpokládá to systematický výzkum krajiny. Řídící proces se nemůže obejít bez moderních informací, ani bez dobře organizované spolupráce se všemi zúčastněnými uživateli krajiny a bez podpory vzdělávání veřejnosti i politických složek na všech úrovních.

Práce s krajinou není věcí jednorázových opatření nebo improvizací. Právě jednorázové zásahy provedené bez důkladného rozboru přírodních a kulturních souvislostí napáchaly v minulosti (mnohdy i dnes) mnoho škod a vedly ke vzniku jen obtížně řešitelných situací. Příkladem mohou být zmíněné průmyslové praktiky v zemědělství, které způsobily doslovné „vyprázdňování“ krajiny. Totéž platí pro nedomyšlenou výstavbu satelitních sídlišť v okolí měst nebo logistických a nákupních středisek kolem dálničních tahů. Zásahy do

krajiny jsou vždy dlouhodobé – a mnohdy nevratné. Krajina má paměť – uchovává v sobě důsledky dobrých i špatných rozhodnutí.

Při současných nárocích na krajinu nelze další vývoj ponechat náhodě a libovůli. Její využívání vyžaduje systematické řízení postavené na vědeckých informacích (typologie krajiny, rozbor ekologického a ekonomického potenciálu, scénáře způsobů využívání krajiny, možnosti nápravných opatření atd.) a na schopnosti integrace požadavků na krajinu. Řízení vyžaduje zavedení krajinného plánování jako podkladu managementu na všech úrovních. Krajinné plánování je východiskem ke zpracování pravidel zacházení s krajinou a ta jsou dnes pokračováním dřívější lokální znalosti a zkušenosti vycházející z nutnosti prevence nežádoucích situací a smysluplného úsilí o dosažení optimálních výsledků za minimálních nákladů. Selský rozum neplatil jen v minulosti. Platí i dnes, a mnohdy v ještě větší míře. Řada evropských zemí – např. Velká Británie, Dánsko, Nizozemsko, Německo, Švýcarsko, Rakousko – dospěla k tomuto poznání již před mnoha lety. Vyvinuly a do praxe s úspěchem zavedly metody krajinného plánování (Ellenberg 1951, 1956, Weller 1970, Weller a Durwen 1994, Faludi, van der Valk 1994, Grimm a Proksch 2001, Schmidt a Schiller 2001 aj.). Osvědčilo se, tyto země z něj mají mimořádný užitek. Jejich zkušenost ukazuje (viz Živa 2011, 3: 119–123), že tato plánovací praxe

a pravidla managementu krajiny se ve vyspělých zemích postupně stávají součástí kultury občanské společnosti a přispívají k vytváření silné vazby člověka ke krajině jeho okolí jako k veřejnému prostoru.

Závěr

Přijetí Evropské úmluvy o krajině v říjnu 2000 představuje důležitý zlom a je významným impulzem pro zintenzivnění politiky životního prostředí Evropské unie i jednotlivých zemí. Vyšlo ze zkušeností drahých destrukcí krajin v těžebních oblastech, změnou půd nadměrnou kyselou depozicí, odumíráním a snížením vitality lesů atd., z poznání, že zvyšování hospodářského růstu, konzumní zahlcení společnosti a exploatace krajiny nejsou zadarmo. Ze zjištění, že využívání krajiny se neobejde bez vědeckých znalostí, zdravého rozumu a prevence. Do současné doby podepsalo Evropskou úmluvu o krajině 26 zemí. Zavázaly se jí tím implementovat do své národní politiky a přispívat tak k naplňování společných cílů evropské krajinné politiky. Dne 28. listopadu 2002 se svým podpisem připojila i Česká republika, 29. listopadu 2003 byla Úmluva přijata Poslaneckou sněmovnou a 29. ledna 2004 i Senátem Parlamentu ČR. O tom, jak se její implementace daří, pojednáme v příštích dvou příspěvcích.

Jiří Rejl, Martin Kohoutek

Okrotice bílá v zastavěné části Přelouče

Okrotice bílá (*Cephalanthera damasonium*) patří do čeledi vstavačovitých (*Orchidaceae*). Má slabě zprohýbanou lodyhu s vejčitými až kopinatými listy a středně velkými, krémově bílými květy, které i v době plného květu bývají téměř uzavřené. Kvetou do května do června ve světlých i stinných listnatých lesích a křovinách, vzácněji na lesostepních stráních a ojediněle na nezastíněných stanovištích. V Čechách roste od nížiny do podhůří, hlavně na vápencích a opukách (chybí v horských oblastech a vykazuje také háty na kyselých horninách v západních Čechách, Středočeské pahorkatině, Českomoravské vrchovině i jinde), častá je také na bazičtejších substrátech. Jako většina našich orchidejí je chráněna zákonem.

Přestože výskyt okrotice v intravilánech není tak neobvyklý (např. je déle známa z Mostné hory v Litoměřicích, nedávno byla také zjištěna v Ústí nad Labem na zahradě mateřské školy nebo v parku přímo v centru města), se zajímavým výskytem tohoto druhu se můžeme setkat na jižním okraji Přelouče, a to na zahradě

místního domova důchodců. Tato budova byla postavena na počátku 60. let minulého stol. a patří k největším domovům tohoto druhu v České republice. Stojí na mírně svažitém pozemku s jihovýchodní orientací svahu v nadmořské výšce asi 217 m, podkladem jsou druhohorní křídlové usazeniny (svrchnokřídlové jílovce a slínovce). Na severu parcely se nachází klidová zóna tvořená ovocným sadem a parkem se vzrostlými stromy, který má charakter lesa. Převládá zde lípa srdčitá (*Tilia cordata*), javor mléč (*Acer platanoides*) a bříza bělokora (*Betula pendula*). V jihozápadní části se na ploše asi 0,2 ha objevují okrotice bílé ve velkém množství. Rostou v lesíku i v pravidelně sečeném travnatém porostu s jednotlivými stromy. Celkově jsou to stovky jedinců ve skupinách (odhadem 600 kvetoucích okrotic, počet je ale spíše podhodnocen). Jde zřejmě o nejbohatší známou lokalitu této rostliny na Přeloučsku a ve východních Čechách vůbec. Na přelomu zimy 2009/10 byl prosvětlen stromový porost, což pravděpodobně zlepšilo podmínky k růstu houbo-

1 Okrotice bílá (*Cephalanthera damasonium*) v sečeném travnatém porostu. Přelouč, 2010. Foto M. Kohoutek

vých organismů, které jsou nezbytné pro vývoj okrotic. Před výstavbou domova důchodců byly v této lokalitě sady a záznamy o výskytu okrotice bílé z těchto míst nejsou.